

Rəhimov İ.M.♦

DOI: 10.25108/2304-1730-1749.iolr.2025.80.120-126

UOT: 343.9

Cəzanın gələcəyi

Xülasə: Cəzanın gələcəyi bilavasitə onun səmərəliliyinin təyin edilməsi ilə əlaqəlidir. Əgər cəzanın cəmiyyətin ondan gözlədiyi praktiki nəticənin olmadığı sübut edilərsə, o zaman ondan imtina etmək və cinayət davranışlarına qarşı başqa təsirlər, o cümlədən cəzasız təsirlər axtarmaq üçün yetərli əsas olacaqdır. Ancaq biz əmin olsaq ki, cəzanın hər hansı bir faydası vardır, o zaman onun təkmilləşdirilməsinin yollarını axtarmalıyıq. Prinsipcə, cəzanın gələcəyi müəyyən kateqoriyalı cinayətlər və cinayətkarlar üçün cəzanın verilməsi ilə birlikdə cəzasız təsiretmə metodlarının istifadə olunmasını istisna etmir.

Açar sözlər: cəza; təsir; cəza ədliyyəsi; social müdafiə; cinayət; profilaktika.

Rahimov I.M.♦

DOI: 10.25108/2304-1730-1749.iolr.2025.80.120-126

UDC: 343.9

Future of punishment

Abstract: The future of punishment is also directly related to determining the level of its effectiveness. If it is proven that punishment does not produce the results that society expects from it, then there are serious grounds for abandoning it and finding other measures to influence criminal behavior, including non-punitive ones. However, if we are convinced that punishment brings some benefit, then we should look for ways to improve it. In principle, future punishment does not exclude the use, along with punishment, of non-punitive methods for certain categories of crimes and criminals.

Key words: punishment, impact, punitive justice, social protection, crime, prevention.

Son zamanlar Qərbdə cəzalandırıcı ədliyyədən bərpəedici ədalət məhkəməsinə keçilməsi ideyası geniş yayılmışdır. Vaxtı ilə P. Sorokin qeyd etmişdir: “Bizim peyğəmbərlik etmək istəyimiz yoxdur. Ancaq cəzalandırma aktların tədricən öldüyünü və bu prosesin getdikcə sürətlənməsini müşahidə edirik. Hətta insan davranışının və sosial psixikanın inkişafına baxmayaraq bundan sonra da həyata keçirilməyəcəkdir. O zaman aydındır ki, dəyişən cəzanın istiqamətləndiyi təkamül zirvəsi ancaq sıfır, yəni cəzanın yox olması ola bilər” [10, s. 374].

Əslində cəzanın tarixi onun tədricən yumşalmağa doğru getdiyini göstərir. Qan qisası talion qanunu ilə əvəzlənir, yəni cinayətlə cəza arasında bərabərlik bərqərar olur. Daha sonra pul kəffarəsi

♦ **Rəhimov İlham Məmmədhasən oğlu** - Rusiya Elmlər Akademiyasının akademiki, hüquq elmləri doktoru, professor, Azərbaycan Respublikasının əməkdar hüquqşünası, Beynəlxalq Hüquq Tədqiqatları Təşkilatı Şurasının üzvü (Azərbaycan). E-mail: mopi_sid@yahoo.com

♦ **Rahimov İlham Mammadhasan oglu** – Academician of the RAS, Doctor of Juridical Sciences, Professor, Honoured Jurist of Azerbaijan Republic, a member of the Council of the IOLR (Azerbaijan). E-mail: mopi_sid@yahoo.com

həyata keçirilir. Bu gün proses ölüm cəzasının ləğv edilməsi ilə nəticələnir və s. Bu, normal prosesdir, çünki mədəniyyət inkişaf etdikcə insanların islah edilmələri üçün daha yumşaq vasitələr düşünülməlidir. Ancaq cəzanın ədalətli qisasdan ibarət olan mahiyyəti deyil. Cəzaya əsəlanmayan təsir nə deməkdir? Bu cəzanın faktiki olaraq cəzalandırıcı məzmununun məhv edilməsidir, yəni o iztirablardan imtina edilməsidir ki, onlar cinayəti törətmiş insana cəza ilə verilir.

Norveçin Oslo şəhərində eyni tələbə qrupu qarşısında iki məşhur kriminalist alim mühazirə oxumuşdur. Norveç elmlər Akademiyası və İsveç kral elmlər akademiyasının üzvü N.Kristi dinləyicilərə deyirdi: “Şəxsən mən belə zamanın gəldiyini zənn edirdim ki, cinayətlərin qarşısının alınmasına dair ümumi nəzəriyyələri dayandırmaq, heç olmasa bizim Skandinaviya ölkələrində neoklassisizm ideyalarının inkişafını saxlamaq lazımdır” [7, s. 47].

Tələbənin “Nə üçün siz belə düşünürsüz?” sualına N.Kristi müsbət cavab vermişdir: “Mən indiki cəzalandırmanı tam ədalətli və təbii hesab etmək üçün ciddi əsaslar görmürəm. Bu məsələnin ciddiliyini nəzərə alaraq seçim etməliyəm. Mən cəzanın yumşadılması uğrunda mübarizədən başqa müdafiə etməli bir mövqe görmürəm” [7, s. 20].

Dinləyicilər anlamışlar ki, akademik utopist deyil, çünki cinayət cəzasından imtina etmir. Söhbət imkan çərçivəsində cəzanın yumşadılmasından gedir. Çünki onun irəli sürdüyü ilk şərtlərdən biri ondan ibarətdir ki, cinayət cəzası ilə bağlı insanlara yetirilən ağrı və əzablar uğrunda aparılan mübarizə ədalətli işdir [7, s. 20].

Kristi nə təklif edir?

Birincisi: Ağrının, iztirabın, məhdudiyyətin, məhrumiyyətin və s. verilməsi kimi tərif etdiyi cəzanın mahiyyətini anlamaq.

İkincisi: Bu ağrının verilməsinin həddləri haqqında məsələni həll etmək. Bunun üçün cəzanı əvəz edən müstəqil icmalar yaradılmalıdır.

Mühazirəçi açıq şəkildə karasız təsir etmə nəzəriyyəsinə rəğbətini açıq bildirməsə də, tələbələr bunu anlayırlar. N.Kristinin dedikləri doğrudan da öz humanizmi ilə çoxlarını cəlb edir, çünki onun fikrincə, təyin və icra edilən cəza düşünülmüş məqsədyönlü ağrının verilməsidir ki, bu da onun qeyd etdiyi kimi “İnsanı mənəvi yüksəlməsinin qarşısını alır, onu zülmkar edir” [7, s. 20].

Mühazirə bir qayda olaraq gözəl sözlərlə başa çatırdı: “Riayət edilməyə məsləhət görülən qaydalardan biri odur ki, cinayət əməlinin törədilməsi istiqamətində şübhələr varsa, o zaman cəzanı yerinə yetirmək mümkün deyildir. Başqa bir qayda ondan ibarətdir ki, cinayətkara mümkün qədər az ağrı yetirilsin. Alternativ cəzanı deyil, cəzaya alternativ axtarın” [7, s. 21].

Gördüyümüz kimi, Kristi prinsipcə cəzadan imtina edir, çünki törədilən cinayətin ağırlığının onun müqabilində verilən cəzaya uyğun olmasının dəqiq təyin edilməsinin mümkünsüzlüyünə görə, ədalətin qorunub saxlanılmasına şübhə ilə yanaşır. Ona görə də o, cinayətlərin ümumi profilaktikası konsepsiyasına qayıtmağın vacibliyinə ehtiyatla yanaşır. Eyni zamanda, cəzanın əvəzinə o konkret bir şey təklif etmir. Əsas odur ki, mümkün qədər az “ağrı” yetirilsin.

Buradan çox aydın görünür ki, N.Kristi cəzanın mahiyyətini caniyə yetirilən ağrıda, yəni iztirablarda, məhrumuyatlarda və s. görür. Bu, o deməkdir ki, ağrının azalması cəzanın mahiyyətinin dəyişkənliyindən xəbər verir, halbuki hadisənin mahiyyəti dəyişkən deyildir. Cəzanın məzmunu isə, yəni onun cəzalandırıcı tərəfi dəyişkəndir. Bu barədə məlumatı cəza haqqında təlimin tarixi xəbər verir. N.Kristi qeyd edirdi: “Mənim mövqeyim qısa olaraq ondan ibarətdir ki... sosial sistemlər elə qurulmalıdır ki, sosial nəzarətin yaradılması üçün ağrının yetirilməsində olan ehtiyac minimum həddə endirilsin. Məqsəd insanların yaratdığı cəhənnəm deyil, kədərini ortaya gətirilməsidir” [7, s. 21]. Ancaq buna necə nail olmaq mümkündür?

Bu ağrının həddi nədir? Cəzalandırılmadan təsir etmə somatik təbabətlə müqayisə edilir və faydalı bir metod kimi qəbul edilir. Cinayət ədliyyəsi sistemində müalicə və cəzalandırılmadan təsir etmə insanın sağlamlıq vəziyyətinin yaxşılaşdırılması məqsədini güdür. Burada bir nəcib məqsəd vardır ki, o da insana sosial sağlamlığını qaytarmaq, onu cinayətkar hisslərdən sağaltmaqdan ibarətdir [7, s. 41]. Cəzalandırılmadan təsir etmə “cinayətdən müalicə olunma kimi” öz etimadını itirmiş, ancaq bu metod insanlara bir yardım etmə kimi öz etibarlılığını qazana bilmişdir. Bunu N.Kristinin özü də etiraf etmişdir. Eyni zamanda, o, əmin idi ki, gələcəkdə həbsxanalarından istifadə etmədən, cəmiyyətdə problem və narahatlıq törədən insanlara daha da səmərəli yardım göstərilə biləcəkdir [7, s. 130].

Cəzalandırılmadan təsir etmə nəzəriyyəsi əslində cəzanın hədələmə kimi mahiyyətinin inkar edilməsidir. Yəni, o potensial canilərin deyil, yalnız caninin şəxsiyyətinə yönəlmişdir. Digər tərəfdən, bu nəzəriyyə təklif olunan müalicə şəklində gizli cəzaya və ağrıya gətirib çıxardır. Ağrının yetirilməsinin cəzalandırılmadan təsir etmə nəzəriyyəsində yeri ola bilər, ancaq o iztirablar içində olanın halını gələcəkdə düzəldə bilən hadisələr silsiləsində yalnız bir halqadır. Bu nəzəriyyəyə praktik olaraq necə keçmək mümkündür? Həbsxanalardan, azadlıqdan məhrum etmə yerlərindən və digər əzablardan imtina etməklə və ya bu iztirabların, məhrumiyyətlərin və s. ağrının minimuma endirilməsi ilə mümkün olacaqmı? Onda insanları cinayətin törədilməsindən çəkəndirmək məqsədi ilə hədələməyə necə nail olmaq olar?

N.Kristi qeyd etmişdir ki, cinayətlərin ümumi profilaktikası barəsində diskussiya ağrının bilavasitə necə təsir etdiyinə mübahisəsi deyil, bir fərdə (A) digər fərdin (B) cəzaya məruz qalmasına necə təsir etməsidir [7, s. 36]. Tam aydındır ki, bu cəza əzabların və məhrumiyyətlərin qəsdən yetirilməsidir. Cəza da əməlin törədilməsinə görə və insanların maraqlarına uyğun verilən qarşılıqdır. Cəzanın verilməsinin tənzimlənməsi başqa və daha da mühüm məsələdir, ictimaiyyətin və elmin diqqət mərkəzində olmalıdır.

Cinayət təzahürlərinin qarşısının alınmasında cəzanın məq- sədəuyğunluğu və əhəmiyyətliyi haqqında hələ Platon özünün “Qanunlar” kitabında qeyd etmişdir: “Əqər qanunverici burada insanın müalicəsinin nəticə vermədiyini görsə, onda ona cəza verib başqa qanun tətbiq edərdi. Qanunverici anlayır ki, insanlar üçün öz mövcudluqlarını həyatlarına son qoymaqla bitirmək daha yaxşıdır. Bununla onlar digər insanlara ikili xeyir gətirmiş olardılar. Ədalətsiz davranmaqdan çəkinməyin lazımlılığı mənasında başqaları üçün örnək olardı, həm də dövləti şəxslərin varlığından qurtarardılar” [9, s. 350].

Dharmaşastrada deyilir: “Axı cəza olmasa heç kəs doğru yolda olmaz” [4, s. 62]. Manunun qanunlarında isə cəzaya xüsusi diqqət yetirilmiş və onun müstəsna rolu vurğulanmışdır: “Cəza bütün insanlar üzərində hökmrandır. Cəza elə qoruyucu vasitədir ki, hamı yatanda, cəza ayıqdır. Müdriklər cəzanı dharmanın elan etmişbr... Əgər kral cəzaya layiq olanları yorulmadan cəzalandırmasaydı, güclülər zəifləri balığı şişdə bişirdiyi kimi odda qızardardılar” [5, s. 105].

Burada biz yenidən Norveç Elmlər Akademiyasında dinləyicilərə oxunan mühazirələrə qayıdaq. Günün ikinci yarısında həmin auditoriya qabağında və həmin dinləyicilər qarşısında cinayətlərin ümumi profilaktikası nəzəriyyəsinin fəzilətləri və zərurətləri haqqında mühazirələri N.Kristi kimi hüquq elminin bu sahəsində böyük alim hesab edilən və Norveç Elmlər Akademiyasının prezidenti I.Andenes oxuyurdu. Mühazirəçi məruzəsini ondan başlayırdı ki, cinayətkara cəza tətbiq etməyin əvəzində cəzalandırılmadan təsir etmə ideyası dünyanın bir çox ölkələrində yaşayan hüquqşünaslara dərin təsir bağışlamış nəcib bir fikir olmuşdur. Mühazirəçi bu haqda demişdir: “Ancaq cinayət və cəzanın inkişaf tarixi cəzalandırılmadan təsir etmə konsepsiyasının üstünlüyünü

yüz ildən az müddət sürən intermediya kimi təqdim edir. Bu o demək deyildir ki, caninin islahedilmə cəhdlərinə son qoyulmalıdır. Ancaq onların törətdikləri əməllər ədalətli cəza çərçivəsində dəyərləndirilir Cəzanın məqsədi cinayətkarın şəxsiyyətinin dəyişdirilməsi deyil, sosial qaydaların bərqərar edilməsidir Bu da ümumi xəbərdarlıq xarakteri daşıyır” [1, s. 18].

Bir tələbə qızın: “Siz “ümumi xəbərdarlıq” deyəndə, nəyi nəzərdə tutursunuz?” — sualına, İ.Andenes belə cavab vermişdir: “Cinayət qanunu ilə onun tətbiqinin vətəndaşların qanunatabe olan davranışını təmin etmə qabiliyyətidir” [1, s. 29]. Buna görə də insanları qanunatabe etmənin ən sadə yolu cəzanın artırılmasıdır. Qanunvericilərlə məhkəmələr cinayətkarlıq əmsalının müşahidə edilən artımını saxlamağa cəhd edəndə, onlar adətən cəzanın şiddətini artırırırlar [1, s. 261].

Ola bilsin ki, elə o zaman Sankt-Peterburq universitetinin tələbələri professor D.A.Şestakovun həmin problemə həsr olunmuş mühazirəsini dinləyirdilər. Bu mühazirədə o qeyd etmişdir ki, insan davranışının kütləvi tənzimləmə vasitəsi kimi cinayət hüququ institutu XX əsrin sonlarına yaxın tənqidi baxımdan qiymətləndirilməyə başlamışdır. Buna görə də XXI əsrin kriminolo- giası gərək onları cinayətlərin fərdi profilaktikası kontekstinə daxil edərək cəzalandırılmadan təsir etmə sanksiyalarının perspektivlərinə diqqət yetirsinlər [6, s. 5, 12].

Beləliklə, cəzanın gələcəyi cinayət hüququ elmi və kriminologiya üçün iki istiqamətdə görünür: Birincisi, cinayət cəzasından cəzalandırılmadan təsir etmə formasına keçilməsi; İkincisi, müasir şəraitdə cinayətin xəbərdarlıq vasitəsi kimi cəzanın özünün təkmilləşdirməsidir.

Cəzasız təsir. Cinayət cəzasının az səmərəliliyi faktı, onun cinayətlə mübarizəsinin gələcəyini Ç.Lambrozodan başlayaraq sual altına qoymuşdur. Ç.Lamrozo antropologiya, cinayət statistikas, cinayət hüququ və həbsxanaşünaslığa əsaslanaraq cəzada faydasız vasitə kimi cəzadan imtina etməyi və onu başqa vasitələrlə əvəz etməyi təklif etmişdir. Bəs təhdidin, cəzanın əvəzində nə təklif edilir?

Cinayətkarlığın bioloji xüsusiyyətlərini qəbul edən antropoloji məktəb doktrinası cinayət cəzasını “təhlükəsizlik qaydaları” ilə, cinayətin sosioloji istiqaməti isə “sosial müdafiə tədbirləri” ilə əvəz etməyi təklif etmişdir. Bu cür əvəzetmə cinayətkarın şüuruna sosial təsiretmə və tibbi-psixoloji vasitələrlə, sosial-psixoloji hadisə kimi cinayətkarlığın aradan qaldırılmasında universal vasitələrin axtarılmasını ortaya çıxarmışdır. Belə ki, A.Prins nəzəri cəhətdən cinayət cəzasının sosial müdafiə tədbirləri ilə əvəzlənməsinin vacibliyini əsaslandırmağa çalışmışdır. Onun qənaətinə görə bu məsələ prinsipial əhəmiyyətə malikdir.

Bununla əlaqədar hazırda cinayət cəzası nəzəriyyəsində daha tez-tez və inadla sosial müdafiə ideyası yada salınır. Buna görə də cəza institutu ilə sosial müdafiə tədbirləri arasında fərqlənmə xəttinin çəkilməsinə zərurət və praktiki ehtiyac yaranmışdır. Məlum olduğu kimi, sosial müdafiə tədbirləri anlayışının qədim mənşəyi vardır. Ancaq bu günə kimi son olaraq nə onların cəzaya olan münasibətlərinin mahiyyəti, nə də həcmi müəyyən edilməmişdir. Ədəbiyyatda sosial müdafiə tədbirlərinin təbiəti haqqındakı baxışları iki istiqamətə ayırmaq mümkündür: cəza ilə sosial müdafiə tədbirləri arasında prinsipial fərqi etiraf edilməsi və ya bunun inkar edilməsi. Onun zahiri təzahürünə baxsaq və daxili məzmununu aşkara çıxartsaq görərik ki, sosial müdafiə tədbirləri cinayətkarlığın digər formaları arasında xüsusi yeri olan tam müstəqil qurumdur. Cəzadan fərqli olaraq sosial müdafiə tədbirlərinin həyata keçirilməsində məqsəd artıq törədilmiş cinayətə qiymət vermək deyil, o, şəxsin cinayət törətməsinin qarşısının alınmasına xidmət edir. Bundan belə bir nəticə çıxır ki, bu quruma müstəsna olaraq preventiv xarakter məxsusdur. Buna görə iddia etmək olar ki, cəza anlayışı dar anlam daşıyır, sosial müdafiə tədbirləri qarşıya qoyulmuş məqsədə çatmaq üçün daha geniş imkanlara malikdir.

S.K.Hogel cəzanı mənşəyi qisasdan gələn repressiya ilə eyniləşdirmişdir. O qeyd etmişdir: “Müasir mənada dövlətin yaranması və inkişafı boyu qisasın alınması, repressiya şəklində ölkə güclərinin əlinə keçmişdir. İcra edilməsi dövlətə həvalə edilən repressiya cinayətlə mübarizədə davam gətirməmiş və yavaş- yavaş cinayətlə mübarizədə əlverişsiz olduğu etiraf edilmişdir” [2, s. 142].

Həm hüquqi, həm də sosial-siyasi baxımdan repressiya ilə cəza arasında bərabərlik işarəsinin qoyulması səhv addım kimi görünür. Repressiya - dövlət tərəfindən son dərəcə siyasi tədbirdir və onun ədalət məhkəməsinə birbaşa aidiyyəti yoxdur. Eyni zamanda, cinayətkarlıqla mübarizədə, hətta ən sərt cinayət cəzaları əgər siyasi məqsəd yoxdursa repressiv adlandırılı bilməz.

Beləliklə, cəzanı inkar edərək Hegel repressiyadan prevensiyaya keçidi təklif edir: “Bu kimi repressiyadan prevensiyaya keçidin, özündə tam keçidin mümkünlüyünün xeyrinə səsləndirilən fikirlərdir. Bir çox hallarda cinayətin törədilməsi hansısa insanın həyatında təsadüf deyil, iqtisadi, fiziki və əxlaqi zəifliyin yavaş və davamlı prosesinin tamamlanması və nəticəsidir” [2, s. 139].

Vaxtilə D.Dril göstərmişdir: “Həqiqi hadisələrin araşdırıl-, masının nəticələri, cinayətkarlarla mübarizədə keçmişin adəti ilə’ ağır və iztirabların yetirilməsinə yönəlmiş repressiya tədbirlərinə qarşı etiraz edir” [3, s. 158].

Göründüyü kimi, sosial müdafiə konsepsiyası ilə prevensiyanın arasında o qədər də böyük fərq yoxdur. Çünki hər iki halda söhbət cinayətkarlığın qarşısının alınmasında cəza ilə deyil, cinayətkarlığın səbəblərinə və mənbəyinə cəzasız təsir etməkdən gedir. İtalyan vəkili F.Qrammatikanın təşəbbüsü ilə sosial müdafiə konsepsiyasının ardıcılıqları 1945 ildə Genuya şəhərində Sosial Müdafiə Mərkəzi, fransız M.Ansel isə, “yeni sosial müdafiə” cərəyanını təsis etmişdir. F.Qrammatikanın ideyaları R.Qarofalo və E.Ferrinin əsərlərində inkişaf etdirilmiş İtalyan pozitiv məktəbinin yeni və müasir variantıdır. F.Qrammatika dövlətin cinayətkarları cəzalandırmaq haqqını inkar edirdi, M.Ansel isə ondan çıxış etmişdir ki, cinayətkarları islah edib yenidən tərbiyələndirmək məqsədilə, onlara qarşı ancaq hümanist təsir tədbirləri həyata keçirilməlidir.

Beləliklə, yeni sosial müdafiə hərəkatının tərəfdarları sosioloqların sosial müdafiə konsepsiyasını qəbul edirlər və onların “cəza-günaha görə məsuliyyət daşımaq” klassik anlayışından imtina etməsi ilə razılaşırlar. Bu arada sosioloji məktəbin tərəfdarlarından fərqli olaraq, yeni istiqamətin tərəfdarları cəzanı dövlət tərəfindən verilən yeganə mümkün və ədalətli reaksiya hesab etdiklərinə görə, klassikləri və neoklassikləri günahlandıraraq cəmiyyətlə şəxsiyyət arasında müvazinəti tapmağa cəhd edirdilər. A.A.Piontkovski qəti olaraq “yeni sosial müdafiə” nəzəriyyəsini rədd edirdi və onda cəza institutunun ifrat subyektivləşməsinə görürdü [8, s. 14].

Bibliografiya

1. Анденес И. Наказание и предупреждение преступлений/под ред Б.С. Никифорова. М.: Прогресс, 1979. – 264 с.
2. Гогель С.К. Курс уголовной политики в связи с уголовной социологией. М., 2010.
3. Дриль Д.А. Преступность и преступники. Учение о преступности и мерах борьбы с нею. – М.: Инфра-М, 2006. – 770 с.
4. Дхармашастра Наряды / пер. с комм. А.А. Вигасина, А.М. Самозванцева. – М., 1998. – 259 с.
5. Законы Ману (VII. 18, 20) // Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран: в 2 т./Отв. ред. Н.А. Квашенинникова. Т. 1. – М., 1999.

6. Криминология XX век. / Под ред. В.Н. Бурлакова, В.П. Сальникова. - СПб.: Юридический центр Пресс, 2000. - 554 с.
7. Кристи Н. Причиняя боль. Роль наказания в уголовной политике. – СПб., 2011. – 163 с.
8. Пионтковский А.А. О теории «новой социальной защиты» в уголовном праве // Советское государство и право. – 1968. - №4.
9. Платон. Законы. – М.: АСТ, 2020. – 680 с.
10. Сорокин П.А. Преступление и кара. Подвиг народа и награда. -СПб., 1914. -456 с.

Məqalə daxil olmuşdur: 18 avqust 2025-ci il

Çapa qəbul edilmişdir: 29 avqust 2025-ci il

References

1. Anendes I. Punishment and Crime Prevention / edited by B.S. Nikiforov. Moscow: Progress Publ., 1979, 264 p. (in Russian).
2. Gogel S.K. A Course in Criminal Policy in Connection with Criminal Sociology. Moscow, 2010 (in Russian).
3. Dril D.A. Crime and Criminals. The Theory of Crime and Measures to Combat It. Moscow: Infra-M Publ., 2006, 770 p. (in Russian).
4. Dharmashastra of the Outfit / trans. with comments by A.A. Vigasin, A.M. Samozvantsev. Moscow, 1998, 259 p. (in Russian).
5. The Laws of Manu (VII. 18, 20) // Reader on the History of the State and Law of Foreign Countries: in 2 volumes / Ed. N. A. Kvasheninnikov. Vol. 1. - Moscow, 1999. (in Russian).
6. Criminology of the 20th Century. / Ed. V. N. Burlakov, V. P. Salnikov. - St. Petersburg: Legal Center Press Publ., 2000, 554 p. (in Russian).
7. Christie N. Causing Pain. The Role of Punishment in Criminal Policy. - St. Petersburg, 2011, 163 p. (in Russian).
8. Piontkovsky A. A. On the Theory of "New Social Protection" in Criminal Law // Soviet State and Law. - 1968. - No. 4. (in Russian).
9. Plato. Laws. – Moscow: AST Publ., 2020. – 680 p. (in Russian).
10. Sorokin P.A. Crime and Punishment. The People's Feat and Reward. - St. Petersburg, 1914,- 456 p. (in Russian).

The article was submitted: 2025 August 18

Accepted for publication: 2025 August 29

Рагимов И.М.♦

DOI: 10.25108/2304-1730-1749.iolr.2025.80.120-126

УДК: 343.9

Будущее наказания

♦**Рагимов Ильгам Мамедгасан оглы** – академик РАН, доктор юридических наук, профессор, заслуженный юрист Азербайджанской Республики, член Совета МОПИ (Азербайджан). E-mail: mori_sid@yahoo.com

Аннотация: Будущее наказания непосредственно связано также с определением уровня его эффективности. Если будет доказано, что наказание практически не дает того результата, которого от него ждет общество, то существуют серьезные основания от него отказаться и найти другие меры воздействия на преступное поведение, в том числе и некарательного характера. Однако если мы убедимся, что наказание приносит какую-то пользу, то следует искать пути его совершенствования. В принципе, будущее наказания не исключает применения, наряду с наказанием, также методов некарательного воздействия для определенных категорий преступлений и преступников.

Ключевые слова: наказание; воздействие; карательная юстиция; социальная защита; преступление; профилактика.

Дата поступления: 18 августа 2025 г.

Дата принятия в печать: 29 августа 2025 г.